

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

9 жовтня 2009 року

Одеса
2009

УДК 343(063)+343.98(063)
ББК 67.408я43+67.52я43
П781

Рекомендовано до друку Вченою радою
Міжнародного гуманітарного університету.
Протокол № 2 від 5 жовтня 2009 р.

Упорядники:

Гурджі Юлія Олексіївна — доктор юридичних наук, зав. кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету.

Притула Анатолій Михайлович — ст. викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету.

У науковому збірнику опубліковано матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», яка відбулась 9 жовтня 2009 року у місті Одеса.

Видання адресоване спеціалістам в галузі кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології, процесу, криміналістики та судової медицини, а також усім, хто цікавиться зазначеними проблемами.

В научном сборнике опубликовано материалы Международной научно-практической конференции «Проблемы уголовного права, процесса и криминалистики», которая состоялась 9 октября 2009 года в Одессе.

Издание адресовано специалистам в отрасли уголовного, уголовно-исполнительного права, криминологии, процесса, криминалистики и судебной медицины, а также всем, кто интересуется указанными проблемами.

ISBN 978-966-438-210-3

© Міжнародний гуманітарний університет, 2009
© ПП «Фенікс», оформлення, 2009

обставин» при провокації злочину. Крім того, оперативний експеримент, як оперативно-розшуковий захід, прямо передбачений у нормах проекту Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», тобто визнаний на державному рівні соціально прийнятним та правомірним. Цим же Законом визначено мета вказаного заходу (виявлення, документування та припинення протиправних діянь) та окреслено коло суб'єктів, які мають право його проводити. Оперативний експеримент, як захід, має правову основу — Конституцію України, Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Кримінально-виконавчий кодекси та Закони України. Сам процес організації та проведення оперативного експерименту, на відмінність від провокації, є формалізованим, тобто потребує обов'язкового документального оформлення та отримання дозволу керівника органу. В свою чергу, покладення в межах компетенції на Генеральну прокуратуру України та її відповідні ланки обов'язків щодо нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, є підґрунтям забезпечення законності, дотримання прав фізичних та юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Завершуючи, слід зазначити, що сьогодні нагально необхідні науково виверені підходи до вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами, та подальші ґрунтовні дослідження в галузі розроблення інноваційних методів, які б сприяли забезпеченню своєчасного припинення, розкриття та розслідування конкретних злочинів, запобігання та профілактиці злочинності в цілому.

А.В. АНДРУШКО

Закарпатський державний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ДО ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Для осіб похилого віку (чоловіків у віці понад 60 років, жінок — понад 55 років) кримінальний закон не виділяє якихось пільг та привілеїв, пов'язаних із призначенням їм покарання у виді позбавлення волі, якими наділені неповнолітні (ст. 102 КК). Певні пільги передбачені лише при залученні таких засуджених до суспільно корисної праці (ч. 2 ст. 118 КВК). У той же час умови утримання та режим у місцях позбавлення волі однакові для всіх повнолітніх ув'язнених. Слід погодитись з П.В. Разумовим, який вважає це негуманним по відношенню до осіб похилого та старечого віку, оскільки їм набагато важче пристосуватися до грубих та різких змін ритму діяльності [1, с. 275]. Сказане наводить на думку про необхідність передбачення особливих умов для утримання в місцях позбавлення волі таких осіб.

Відзначимо, що у літературі увага на це зверталася уже досить давно. Ще у 1889 році І.Я. Фойницький писав, що поміщення засуджених похилого віку разом з молодшими особами шкодить як правильному ходу тюремної діяльності, так й інтересам досліджуваної категорії осіб, оскільки зайняте іншими поточними питаннями тюремне начальство зазвичай зовсім забуває про них і не приділяє старикам належної уваги. Саме ці міркування, писав учений, привели розвинуті держави до влаштування особливих місць ув'язнення для хворих та немічних. Так, у XIX ст. відповідне значення для Франції мав бельгійський дім поблизу Марено, на одному з островів в Середземному морі. Схожі до цього місця існували в Англії та Італії [2, с. 402-403].

Вважаємо, що цей призабутий досвід заслуговує на серйозну увагу сучасників. Засуджені похилого, а тим паче старечого, віку потребують гуманного та милосердного до себе ставлення. Відбування ними покарання у виді позбавлення волі разом з молодшими в'язнями є неприйнятним ще й тому, що перші доволі часто стають жертвами насилля (у т.ч. сексуального) у місцях позбавлення волі, спрямованого на категорію «опущених», до котрої досить часто потрапляють й засуджені похилого віку [1, с. 277]. За таких умов утримання хворі (у т.ч. й з психічними розладами) та немічні старики не можуть постояти за себе, їхнє перебування у місцях позбавлення волі може стати нестерпним. Не слід також забувати, що певна кількість засуджених до позбавлення волі осіб похилого віку є рецидивістами, а тому важливим є запобігти передачі кримінального досвіду та субкультури молодшому поколінню. Не секрет також, що особи похилого віку інакше, ніж молоді, поведуть себе у місцях позбавлення волі, мають, як правило, інші перспективні орієнтації і т.д. [3, с. 25].

Таким чином, існують вагомі підстави для того, аби передбачити у кримінально-виконавчому законодавстві особливі умови для утримання в місцях позбавлення волі осіб похилого віку або ж створити для них нові місця відбування покарання. Видається, що створення таких установ не потребувало б величезних матеріальних затрат з боку держави, оскільки кількість осіб похилого віку серед засуджених до позбавлення волі, які реально відбувають це покарання, є невеликою.

Слушними є думки В. Тирського та М. Войтіна, котрі зазначають, що спеціалізовані місця відбування покарання для таких осіб не потребують, ймовірно, сильної охорони, однак знадобляться додатковий медичний та обслуговуючий персонал та ін. Швидше це мають бути охоронювані будинки престарілих та інвалідів для злочинців, ніж місця відбування кримінального покарання у нинішньому нашому розумінні [3, с. 25-26].

На наш погляд, існують вагомі підстави для того, щоб виключити можливість застосування довічного позбавлення волі до осіб похилого віку. Нагадаємо, що на сьогодні цей вид покарання, який встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів, не застосовується до осіб у віці понад 65 років (ч. 2 ст. 64 КК). Зі змісту цієї норми випливає, що довічне позбавлення волі не застосовується як до осіб, які вчинили злочини у віці понад

65 років, так і до осіб, яким є понад 65 років на момент постановлення вироку. Одразу, однак, виникає запитання: чому довічне позбавлення волі не можна застосовувати до осіб у віці саме понад 65 років? Відповісти на нього складно. На думку В.В. Антипова, береться до уваги той факт, що у більшості випадків застосування до таких осіб не тільки довічного позбавлення волі, а й позбавлення волі на певний строк, передбачений санкцією відповідної статті, фактично означає їх довічне ув'язнення [4, с. 127]. З такими міркуваннями, на наш погляд, неможливо не погодитись. Однак вони, як видається, усе ж не дають повної відповіді на поставлене запитання. Важливо наголосити, що нині середня тривалість життя українських жінок становить 73 роки, а чоловіків — всього 62 роки [5]. По суті особі похилого віку буде байдуже: призначають їй позбавлення волі, скажімо, на строк 15 років чи довічне позбавлення волі. Тим більше, що шанси дожити навіть до вказаного віку в відповідних установах у неї мізерні, адже у місцях позбавлення волі на таку особу чекають далеко не найкращі умови, дуже ймовірним є прогресування найрізноманітніших хвороб (у т.ч. й психічних, позаяк відбування такою особою покарання, пов'язаного з ізоляцією від суспільства, може стати потужною психогенно травмуючою обставиною). Важко також зрозуміти: якщо середня тривалість життя чоловіків (а саме їм найчастіше призначається довічне позбавлення волі) становить всього 62 роки (до того ж вона стабільно демонструє тенденцію до зниження), то чому тоді довічне позбавлення волі не може застосовуватись до осіб у віці понад 65 років? Логіку тут відшукати непросто. До аргументів, які свідчать про можливість заборони застосування покарання у виді довічного позбавлення волі до осіб похилого віку, належить й надзвичайна рідкісність призначення цього покарання вказаним особам. Так, поміж проаналізованих нами вироків, що були винесені особам похилого віку, даний вид покарання не було призначено їм в жодному випадку. Це, на наш погляд, свідчить про те, що суди уникають призначати довічне позбавлення волі таким особам навіть у випадку вчинення ними особливо тяжких злочинів.

Виходячи із викладеного, видається, що ч. 2 ст. 64 КК України потребує редагування. На нашу думку, у ній слід передбачити, що «довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб похилого віку,...». Вважаємо, що викладена таким чином ч. 2 ст. 64 КК відповідає б вимогам гуманності та реальності покарання.

Зважаючи на викладені вище аргументи, на наш погляд, доцільно також поставити питання про зменшення максимального строку позбавлення волі для осіб похилого віку. Нині, нагадаємо, законодавець не передбачає жодних обмежень строку даного виду покарання для досліджуваної категорії осіб. У той же час покарання у виді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, не може бути призначене на строк більше 10 років, а у випадках вчинення ними особливо тяжкого злочину, поєднаного з умисним позбавленням життя людини, — більше 15 років (ст. 102 КК). У літературі таке законодавче положення обґрунтовується насамперед необхідністю гуманного ставлення до неповнолітніх [6, с. 147].

На нашу думку, такий же підхід цілком виправданий і стосовно осіб похилого віку. Має рацію А.А. Байбарін, коли пише, що застосування позбавлення волі до осіб похилого віку не може досягти цілей покарання, оскільки, з врахуванням специфіки вітчизняної кримінально-виконавчої системи, стану здоров'я більшості осіб розглядуваного віку та середньої тривалості життя, можна з упевненістю стверджувати, що до закінчення строку покарання доживуть одиниці [7, с. 127].

Таким чином, пропонуємо обмежити максимальний строк позбавлення волі для осіб, котрі досягли до моменту вчинення злочину похилого віку, десятима роками, а за вчинення особливо тяжкого злочину, поєднаного з умисним позбавленням життя людини, — на строк до п'ятнадцяти років. Відповідна норма, на наш погляд, відповідає б принципу гуманності покарання.

Вважаємо, що стосовно осіб похилого віку слід по можливості скорочувати використання такого виду покарання, як позбавлення волі. На всіх етапах кримінального переслідування відношення до досліджуваної категорії осіб має бути уважним, гуманним та милосердним. Поводження з будь-якою людиною, яка досягла похилого віку, є важливим показником культури суспільства. Потрібно дуже обережно, з врахуванням психофізіологічних змін, стану здоров'я, а також, зрозуміло, ступеня тяжкості злочину та особи винного вирішувати питання про порушення кримінальної справи, обрання запобіжних заходів, призначення покарання. У цьому контексті на усіляку підтримку заслуговує п. 2 постанови ПВС України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 р. № 7, де вказується, що судам належить обговорювати питання про призначення особам похилого віку менш суворого покарання.

Література

1. Уголовная ответственность: понятие, проблемы реализации и половозрастной дифференциации / Под науч. ред. Ю.Е. Пудовочкина. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 384 с.
2. Фойницкий И.Я. Учение о наказании в связи с тюремноведением. — М.: Городец, Добросвет-2000, 2000. — 464 с.
3. Тирский В.В., Войтин Н.В. Криминологическое и уголовно-правовое значение пожилого возраста // Правовые вопросы борьбы с преступностью. — Томск: Издательство Томского ун-та, 1984. — С. 20-27.
4. Антипов В.В., Антипов В.І. Обставини, які виключають застосування кримінального покарання: Монографія. — К.: Атіка, 2004. — 208 с.
5. Всеукраїнський перепис населення 2001 // www.ukrcensus.gov.ua
6. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: Монографія. — К.: Атіка, 2004. — 240 с.
7. Байбарин А.А. О необходимости законодательной регламентации пожилого возраста субъекта преступления // Бизнес в законе. — 2008. — № 2. — С. 126-128.

ЗМІСТ

Розділ 1

КРИМІНАЛЬНЕ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

С.В. АЛБУЛ ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ	5
А.В. АНДРУШКО АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ДО ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ	7
Н.В. АРТЕМЕНКО ОСВОБОЖДЕНИЕ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СВЯЗИ С ПРИМИРЕНИЕМ С ПОТЕРПЕВШИМ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РФ И СТРАН БЫВШИХ РЕСПУБЛИК СССР: КОМПАРАТИВИСТСКИЙ АСПЕКТ	11
Н.Н. АРТЕМЕНКО ПОНИМАНИЕ ИНСТИТУТА СОБСТВЕННОСТИ В 30-е ГОДЫ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ	15
С.М. БАЙМОЛДИНА ОСОБЕННОСТИ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В КАЗАХСТАНЕ	18
Д.О. БАЛОБАНОВА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА» ТА «КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА»	22
В.С. БАТИРГАРЕЄВА ЩОДО ТИПОЛОГІЇ ЗЛОЧИНЦІВ-РЕЦИДИВІСТІВ	23
Ю.Л. БЕЛКІНА ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ ДОСТУПНОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ НА ПІДЛІТКОВУ ЗЛОЧИННІСТЬ	28
К.А. БОРДЮГОВА КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ «СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ»	30
Ю.И. БРАВЕРМАН ПРИМЕНЕНИЕ СМЕРТНОЙ КАЗНИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ	31
А.С. БРЯНДИНА ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ НАРКОСИТУАЦИИ	34
О.А. БУРКИНА НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ ПРИЧИНЕНИЯ СМЕРТИ ПО НЕОСТОРОЖНОСТИ ПО УК РФ	37
А.В. ВЕДУТЕНКО НЕЗАКОННЫЙ ОБОРОТ НАРКОТИКОВ – СПЕЦИФИКА ДЕТЕРМИНАЦИИ И ПРИЧИННОСТИ	39
Є.М. ВЕЧЕРОВА ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРОБАЦІЇ В КОНТЕКСТІ НЕКАРАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ	42
М.А. ВОЗНЮК УБИЙСТВА НА БЫТОВОЙ ПОЧВЕ	44
Е.В. ВОРОБЬЕВА ПРОФИЛАКТИКА СОЦИАЛЬНОЙ ЗАПУЩЕННОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ.	46
Л.А. ГАСПАРЯН СОВРЕМЕННЫЙ ПОРТРЕТ ЖЕНЩИНЫ ПРЕСТУПНИЦЫ В УКРАИНЕ	48

Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 9 жовтня 2009 р.). — Одеса, 2009. — 622 с.

Українською, російською та англійською мовами.

ISBN 978-966-438-210-3

У науковому збірнику опубліковано матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», яка відбулась 9 жовтня 2009 року у місті Одеса.

Видання адресоване спеціалістам в галузі кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології, процесу, криміналістики та судової медицини, а також усім, хто цікавиться зазначеними проблемами.

В научном сборнике опубликовано материалы Международной научно-практической конференции «Проблемы уголовного права, процесса и криминалистики», которая состоялась 9 октября 2009 года в Одессе.

Издание адресовано специалистам в отрасли уголовного, уголовно-исполнительного права, криминологии, процесса, криминалистики и судебной медицины, а также всем, кто интересуется указанными проблемами.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

**Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції**

9 жовтня 2009 року

Українською, російською та англійською мовами

Упорядники:

Ю.О. Гурджі, А.М. Притула

Видано за авторською редакцією

Підписано до друку 05.10.2009.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура «Літературна».

Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 36,15.

Тираж 250 прим. Ціна договірна.

Видавництво ПП «Фенікс»

Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.

65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25.

Тел.: 7777-591.